

Sociální a etické aspekty produkce a spotřeby potravin

Jméno řešitele: Mgr. Naděžda Čadová

Pracoviště řešitele: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.

Produkce dostatečného množství kvalitních potravin je výzvou, rýsující se před námi v horizontu dalších let. Jejím naplnění stojí v cestě celá řada překážek, například rostoucí počet obyvatel či probíhající klimatická změna a její důsledky. V tomto kontextu vnímáme jako smysluplné hledání jiných způsobů produkce a spotřeby potravin na osobní a místní úrovni. Výzkumné téma se bude soustředit především na omezení plýtvání potravinami, samozásobitelství a udržitelnou produkci a spotřebu potravin.

Plýtvání potravinami představuje celosvětový problém se závažnými ekologickými, ekonomickými i sociálními dopady. Jedním z Cílů udržitelného rozvoje OSN (SDGs) je do roku 2030 snížit plýtvání potravinami připadajících na každého člověka v rámci celého potravinového řetězce o polovinu. Závažnost problému dokládají i další čísla. OSN odhaduje, že v roce 2019 tvořil celosvětově potravinový odpad 119,9 kg na osobu, z toho 73,3 kg na osobu bylo vyplýváno přímo v domácnostech. Podle údajů zveřejněných Organizací pro výživu a zemědělství Spojených národů (FAO) se každý rok na světě vyhodí až třetina vyprodukovaných potravin, což je 1,3 miliardy tun. Jde o množství, které by dokázalo nasytit až 3 miliardy lidí.

V rámci této aktivity budeme mapovat postoje české veřejnosti k problematice plýtvání potravinami a nákupní a spotřební chování v souvislosti s potravinami.

Odolnost současného potravinového systému lze kromě dalších strategií zvýšit posílením netržní produkce. Samozásobitelství, tedy pěstování zeleniny a ovoce pro vlastní potřebu, představuje v České republice velmi rozšířený fenomén. Věnuje se mu více než polovina dospělých českých občanů. Kromě úspor zkracuje samozásobitelství také dodavatelský (potravinový) řetěz na minimum.

Navíc umožňuje také konzumovat místní a sezónní ovoce a zeleninu, což přispívá k potravinové i nutriční bezpečnosti.

Základním předpokladem pro pěstování vlastních potravin je zajištění vhodného prostoru, což je zejména v městském prostředí problematické. Produkce potravin ve městech, někdy nazývána jako městské zemědělství či zahrádkaření, má řadu podob. V rámci tohoto tématu budeme zkoumat sociální a geografické aspekty městského zemědělství, tedy jeho prostorové proměny v čase, role produkční či rekreační zeleně v územním plánování a v relevantních městských strategiích, včetně postojů k produkci potravin ve městech. Budeme komunikovat s různými aktéry, jako jsou místní samosprávy, nevládní organizace, potravinové iniciativy i Českým zahrádkářským svazem, z.s. a hledat vhodná řešení pro plánování udržitelných měst. Budeme také spolupracovat se samotnými zahrádkáři při analýzách jejich produkčních a jiných ploch. V neposlední řadě se zaměříme na vzdělávání a osvětu veřejnosti v této problematice prostřednictvím veřejných debat a široké popularizace tématu.

Výzkum obou výše uvedených aktivit doplníme také o etické aspekty produkce a spotřeby potravin. Zaměříme se především na formy a strategie udržitelné a etické spotřeby. Ta představuje komplexní přístup ke spotřebě, založený na informovanosti obyvatelstva, pro-environmentálních hodnotách a možnostech realizovat strategie uvědomělé spotřeby v určitém prostředí, jež jsou ovlivněny institucionální podporou shora a technickou infrastrukturou. Tento přístup reaguje na neudržitelnost výrobních a konzumních praktik v pozdně moderní společnosti, kdy nároky lidstva na ekosystém planety vysoce přesahují biokapacitu Země.

Indikátory udržitelné spotřeby zahrnují lokalizaci (preferenci místních a sezónních potravin, nákup certifikovaných produktů, samozásobitelství potravinami), snižování uhlíkové a ekologické stopy (přechod na rostlinnou stravu, nákup biopotravin), omezování plýtvání (nákup bez obalu, kompostování), komunitní formy spotřeby (komunitou podporované zemědělství, komunitní zahrady) a alternativní potravinové systémy.

V rámci této aktivity budeme zkoumat, jak lidé kombinují jednotlivé strategie udržitelné a etické spotřeby, s jakými překážkami se potýkají, jak je celkově ve společnosti udržitelná spotřeba a produkce vnímána a jaké společenské bariéry jí stojí v cestě.

Data budou získávána jak kvantitativním, tak kvalitativním výzkumem. V dotazníkovém šetření se zaměříme na veřejné mínění v oblasti udržitelné spotřeby potravin, názory na udržitelnou spotřebu a jednání v tomto směru. Kvalitativní výzkum bude zahrnovat polostrukturované rozhovory s jednotlivci a kvalitativní obsahovou analýzu médií, která bude zkoumat, jak téma udržitelné spotřeby a produkce reprezentují média a jak se v této oblasti vede veřejná debata.

Považujeme za důležité seznamovat laickou i odbornou veřejnost s výsledky našeho výzkumu. Proto plánujeme besedy, přednáškovou činnost i aktivní spolupráci s médii.

Partneři v rámci výzkumného programu:

Ústav geoniky AV ČR, v. v. i.

Názvy externích spolupracujících pracovišť:

Institut pro strukturální politiku, o. p. s
Líska, z.s.

